

מבוא - כלכלה וערכים

שיקולים כלכליים נתפסים בדרך כלל כניטראליים, כשיקולים המתייחסים אך ורק למצב הדברים במשק, וכי שיקולים ערכיים אך ורק מעוותים את הישגיו. להבדיל ממערכת המשפט שהכול יודעים שהיא נשענת ערכיה, וכי אין משפט בלי ערכי צדק, חמלה, שוויון וזכויות פרט, יש הסבורים שמדע הכלכלה הוא מדע טהור נטול ערכים, וכי ערכים עומדים תמיד כעול על צוואר המשק. הם סוברים כי הגנה על ערכים עולה כסף ולעולם איננה משפרת את מצבו של המשק. פעמים רבות נתפסים ערכים כמנוגדים לכלכלה. גישות פופוליסטיות מדברות בשם ערכי צדק חלוקתי, ומציבות את ערכי השוויון והצדק כמנוגדים ליעילות הכלכלית. הכלכלה נתפסת כמבטאת תפיסות "חזירות", אנוכיות הפוגעות בחלשים. לתפיסה זו שותפים אף אלה המחזיקים בגישות קפיטליסטיות הטוענים שאימוץ ערכים חברתיים יביא לפגיעה קשה בכלכלה, ובה בעת הם טוענים שעצם השאיפה לשוויון כלכלי והפגיעה בקניין הפרטי היא מוטעית ובלתי מוסרית.

גישות אלה נשענות על תפיסה שגויה. לא פעם מבטאים דוברים של גישות לכאורה צודקות ומתחשבות בנזקים גישות הפוגעות בחלשים, מטיבות לכמה ופוגעות באחרים. באופן עמוק יותר שתי הגישות נשענות על תפיסה ערכית בשאלה מהו האדם ולפיכך שתיהן מבוססות על הנחות בהתנהגות האנושית והחברתית.

באופן רחב יותר, כל גישה חברתית נשענת על תפיסה מסוימת את טבע האדם ואת ערכיו. ניתן להישען על תפיסה המניחה שבני האדם שווים או שונים, שבני האדם אנוכיים או נדיבים, טובים או רעים. ככל שייטיב הכלכלן להכיר את טבע האדם כך ידייק יותר בתחזיותיו, וישפר את תפקוד המשק עליו הוא ממונה.

כלכלן הסבור שטבע האדם הוא אנוכי יניח שהמוטיבציה היחידה של כל אזרח היא טובת עצמו בלבד. הוא לא ייקח בחשבון נכונות לפעול למען הקהילה, רצון להעניק לזולת, לבטא חמלה. בחברה כזו בה קיים רצון לעזור, לגלות נדיבות, לשתף פעולה, לא יהיו די כלים כדי לבטא את המאוויים הללו, ואולי אף יחסמו בגלל מערכת מיסוי המשמרת ערכים אגואיסטיים. כתוצאה מכך יאבד המשק כלים חשובים מעודדי צמיחה ושגשוג. משק בו אזרחים המשתפים פעולה זה עם זה מגיע להישגים טובים בהרבה ממשק בו כל אזרח רואה בחברו מכשול בהצלחתו.

חברה ערכית היא גם חברה מצליחה. חברה שחבריה ישרים זקוקה להרבה פחות כלים להגן על עצמה מגנבות, ממעילות ומזיופים. חברה שחבריה נדיבים היא חברה בה חבריה לא רק עוזרים זה לזה בעת צרה, אלא גם חברה הנכונה להשקיע, לשתף פעולה ולקצור יחדיו פירות הצלחה. זו

חברה בה מוכרים מוכנים להחזיר תשלום על סחורה חוזרת, להסביר פנים ללקוח, זו חברה בה קל להשיג מימון וקל להשיג מידע. בחברה בה תומכים זה בזה, חברה בה עוזרים לחלשים, לנזקקים, היא חברה בה אופטימיות רבה יותר ולפיכך גם פורייה יותר ויצרנית ומשגשגת יותר. שגשוג איננו רק תולדה של רצון להתחרות אלא גם תולדה של רצון לחיות.

יחד עם זאת, חברה ערכית מוכנה לשלם את מחיר ערכיה. יעדה איננו אך ורק שגשוג והצלחה כלכלית אלא בעיקר עמידה על עקרונות וערכים. כזו היא העמדה היהודית. היא מציבה מטרה ברורה: חברה שיש בה משק חופשי ומפותח, אולם, גם חברה המוכנה לשלם את המחיר הכלכלי עבור הערכות ההדדית.

מדינת ישראל היא מדינה יהודית וערכיה יהודיים ודמוקרטיים. הכלכלה עליה מושתת המשק שלה צריכה שתשקף את הערכים הללו לא רק משום שכך מצווים אותם ערכים אלא גם משום שהמשק יתפקד טוב יותר.

ההלכה היהודית נשענת על מערכת ערכית עמוקה ועתיקת יומין. העם היהודי לתולדותיו היה מקור לשגשוג כלכלי בכל מקום בו היה בפזורה, בעיקר בגלל דבקו בהלכה היהודית. ערכי עבודה ואחריות על השתכרות, יושר, אמינות, עזרה לזולת, כבוד לזולת, הגנה על עובדים מפני שעבודם, הגנה על שכרם כמו ערכים כלכליים רבים אחרים מצויים בהלכה היהודית והעם היהודי דבק בהם לתולדותיו.

אנו מציעים פתרונות כלכליים העולים בקנה אחד עם ההלכה היהודית וערכיה. אין לנו ספק שקבלת פתרונות אלה, לא רק שתעשה את מדינת ישראל מדינה יהודית יותר, אלא אף מדינה משגשגת יותר.